

**МІНІСТРЕСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ**

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ
ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ
ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 13

Засновано в 1999 р.

Книга 2

Київ - 2009

УДК 37.013-053.5(082)

ББК 74.200я43

Т 43

Рецензенти:

В.В. Радул, доктор педагогічних наук, професор;

Г.М. Лактіонова, доктор педагогічних наук.

Редакційна колегія:

І.Д. Бех, доктор психологічних наук, дійсний член АПН України;

А.Й. Сиротенко, доктор педагогічних наук, професор;

В.М. Оржеховська, доктор педагогічних наук, професор;

В.В. Вербицький, доктор педагогічних наук;

О.Л. Кононко, доктор психологічних наук, професор;

Н.Є. Миропольська, доктор педагогічних наук, професор;

І.Д. Зверева, доктор педагогічних наук, професор;

Г.П. Пустовіт, доктор педагогічних наук, професор.

*Рекомендовано вченою радою Інституту
проблем виховання АПН України
(Протокол № 6 від 25 червня 2009 р.)*

**Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та
Т43 учнівської молоді.** Збірник наукових праць. - Вип. 13, книга 2. –
Кам'янець-Подільський: Видавець Зволейко Д.Г., 2009. – 564 с.

ISBN 978-966-2124-50-7

До збірника ввійшли наукові праці вітчизняних учених у галузі теорії та методики виховання в освітніх закладах України. Автори спрямували свій науковий пошук на багатоаспектне висвітлення шляхів реалізації сучасних підходів до змісту, форм і технологій виховної роботи.

Збірник наукових праць Інституту проблем виховання АПН України затверджений Президією ВАК України як наукове видання, в якому можуть бути опубліковані основні результати дисертаційних робіт (Бюлетень ВАК України 2000 р. № 2).

За достовірність фактів, дат, назв і т.ін. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи не рецензуються і не повертаються.

УДК 37.013-053.5(082)

ББК 74.200я43

© Інститут проблем виховання
АПН України, 2009

© Видавець ПП. Зволейко Д.Г.
оформлення, обкладинка, макет 2009

ISBN 978-966-2124-50-7

УДК 331.548**Ю.В. Пелех, м. Рівне**

КОМПЛЕКСНО-СТРУКТУРОВАНА ДІАГНОСТИКА ВИЗНАЧЕННЯ КОЕФІЦІЕНТУ ТА РІВНІВ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті йдеться про застосування методів психолого-педагогічних досліджень для визначення закономірностей, рівнів та принципів формування ціннісно-смыслової готовності майбутнього педагога до професійної діяльності у контексті гуманітарної парадигми освіти.

Ключові слова: методики, цінності, смисли, готовність, концепції, професійна діяльність.

Виокремлення та використання нами комплексу психолого-педагогічних, соціологічних, математично-статистичних та інших методів слугувало одним із способів визначення закономірностей алгоритму перетворювальної дії “зовнішніх” (об’єктивних) цінностей у “внутрішні” (суб’єктивні). Такий перехід ми пов’язуємо із теорією Г. Олпорта про перетворення цінностей з “категорії знання” в “категорію значущості”, що відбувається за умов інтериоризації об’єктивних (зовнішніх) знань. В такому випадку, за Олпортом, ці цінності становитимуть “особистісний смисл”. Метою нашого дослідження (в частині застосування комплексу методів) було надання системності і цілісності механізму переходу цінностей з “категорії професійних знань” у “категорію професійно-значущих”. А саме, від трансляції значень: “значення для мене” (смыслоутворення за М. Бахтіним) до “що я можу з цим зробити; де і як я зможу знайти застосування цьому?”, інтерпретуючись у цінність і визначаючи її шкалу (рівень).

Застосування нижче означених методів мало на меті також здійснити перевірку дієвості запропонованої концептуально-теоретичної моделі формування ціннісно-смыслової готовності майбутнього педагога до професійної діяльності. Це конкретизувалось у визначенні ефективності застосування “компетентнісного інструментарію” для

основоположних компонентів моделі (ціннісно-мотиваційного, професійно-організаційного, емоційно-вольового і операційно-дієвого), які, в свою чергу, абстрагуючись, могли набувати ознак цілісних смислоутворень у когнітивних, особистісних, духовних вираженнях (класифікація смислу за А.Ю. Агафоновим) і ставши усвідомленими як особистісні цінності (О.Г. Асмолов), вербалізувавшись, комунікувались до інших.

При визначенні методів і їх систематизацію у методології ми встановлювали певний порядок розміщення, що класифікувався у концептуальну ієрархію з метою з'ясування регулярності повторення певних явищ, а відтак – валідності встановлених закономірностей, що підтверджують робочу гіпотезу. Русійним при цьому для нас було положення, визнане провідними вченими (І.Д. Бех, А.М. Леонтьєв, В.М. Мясіщев, С.Л. Рубінштейн, Л.С. Виготський) про те, що “цінності” і “смисли” мають безпосереднє відношення не до окремих психічних проявів людини, а до її життєдіяльності в цілому.

Обираючи методологію гуманістичного спрямування, ми виокремлюємо групи методів, що дозволяють визначити багатогранність формування і розвитку особистості майбутнього вчителя та його суб'єктивного досвіду. При цьому ми надаємо перевагу використанню нетрадиційних методик для вивчення духовної сфери особистості – інтроспекції, методик “мозкового штурму”, “вивчення окремого епізоду”, концептуально-модифікованого методу включеного спостереження та бінарного самоаналізу і поліаналізу. Загалом, керуючись у виборі методів гуманістична психолого-педагогічна наука в основі своїй має ряд визначальних принципів, зокрема принцип цілісності. Оскільки діяльність людини не є строго детермінованою законами природи, її (людину –авт.), не можливо усвідомити тільки з допомогою об'єктивних методів або інтуїтивно-підсвідомого базису.

На думку П.М. Шихирєва, в недалекому майбутньому апіорним стане вивчення “живої”, а не лабораторної дійсності – що і призведе до зрушення *від кількісних методів до якісних* [4]. А тому, гуманітарна експертиза, на думку С.Л. Братченко, на озброєнні повинна мати як первинні – якісні, неформалізовані методи, а кількісні, формалізовані – як вторинні. Віддаючи перевагу використанню якісних методів, автор аргументує це

тим, що з їх допомогою можливо максимально і бережливо уявити феноменологічну картину процесів і явищ, що вивчаються [1]. При цьому необхідно зазначити, що *впровадження таких методів особливою мірою прямо пропорційно залежить від **готовності самого педагога до здійснення експериментальних досліджень (особливо, якщо це здійснення відбувається у межах гуманітарної парадигми освіти і предметом його вивчення є духовна сфера особистості).***

Підтвердженням думки багатьох вчених (Ю.К. Бабанський, Д.О. Леонтьєв, В.Є. Клочко, В.І. Бондар, М.Б. Євтух, С.О. Сисоєва, І.О. Зімняя) про те, що емпіричне дослідження вимагає примінення комплексної дослідницької стратегії і по-різному доповнюючих один одного методів і підходів є приклад класифікації методів навчання і виховання за І.Я. Лернером.

У нашому дослідженні ми застосовували методи, умовно поділені на три великі групи:

- аксіолого-емпіричні(евристично-ймовірнісні);
- перетворювально-діяльнісні;
- констатувально-оцінюючі.

Дослідження базувалось на вивченні широкого спектру ключових положень, визначених провідними вченими світу щодо головного завдання гуманітарної освіти – формування ціннісних орієнтацій студентів, їх вплив на мотивацію соціальної поведінки і відповідно вплив соціальних цінностей на основний вид діяльності студентської молоді – навчання (Astin, 1992; Ikenberry, 1997; Thomas, 1993). При цьому, вчені відмічають, що цінності – інтегроване поняття яке може використовуватись для опису і пояснення основних принципів людської мотивації і поведінки (Smith & Schwartz, 1997). Вплив цінностей на формування ціннісних орієнтацій студентів і як наслідок – сформованості готовності до педагогічної діяльності був проаналізований нами як на загальнокультурному, так і на особистісному рівні.

Методика виміру розвитку ціннісних орієнтацій включала модель контрольних змінних величин:

1. Коефіцієнт інтелектуального розвитку (за шкалою IQ)
2. Середній бал (екзаменаційний) у вищому навчальному закладі.
3. Порівняння показників за однаковими критеріями для оцінювання покращення (загальних та індивідуальних результатів).

4. Визначення ступеня залучення студентів до студентського самоврядування.
5. Соціально-економічний статус.
6. Навчальна спеціальність і спеціалізація.
7. Стать, вік, національність.
8. Середня оцінка навчальних досягнень в університеті.
9. Кількість і якість контактів “студент-факультет” і контактів з колегами в поза навчальний час.
10. Специфіка загального і річного навчальних планів.

Як ми вже відмічали, зважаючи на обмеження попередніх досліджень щодо визначення формування і зміни ціннісних орієнтацій студентів, нами було визначено декілька аспектів нашого дослідження і використання, у зв'язку з цим основного та доповнюючого комплексу методів:

- використання Методики дослідження ціннісних орієнтацій Шварца (опитувальник SVS) як інструменту початкового аналізу і використання концептуально-модифікованого методу Шварца*, що дозволило подолати обмеження попередніх досліджень;
- урахування досвіду студентів, отриманого в процесі попереднього навчання та вищезазначених змінних щодо визначення місця і ролі ціннісно-сміслової сфери у професійному становленні, особистому інтелектуальному і духовному зростанні, вирішення життєво важливих і суто професійних проблем, спілкуванні і створенні безпечного середовища;
- наскрізне доекспериментальне та постекспериментальне тестування в межах дослідження. Одні і ті самі студенти брали участь у тестуванні за методикою і концептуально-модифікованою методикою Шварца (SVS) під час до експериментального, після експериментального та проміжного порівняння з метою визначення індивідуальних та колективних ціннісних орієнтацій майбутніх вчителів.

Методика вивчення ціннісних орієнтацій Шварца широко застосовується як засіб вимірювання особистісних цінностей. Цінності визначаються Шварцом як “бажані транситуативні цілі, різноманітні за ступенем важливості, які є провідними принципами життя особистості або іншої соціальної одиниці (спільноти)” (Rokeach, 1973). Шварц (1994) описує цінності як такі, що задовольняють інтереси певних соціальних спільнот,

мотивують дії, спрямовують їх і мають емоційну глибину. Підхід Шварца базується на припущенні, що всі люди мають подібні, у тій чи іншій мірі цінності, і цінності організовані у систему, що керує прийняттям рішень і відповідає загальним вимогам людського існування. Цінності – це усвідомлені цілі або мотивації, які представляють три загальні вимоги до людського існування: 1) біологічні потреби особистості, 2) індивідуальні потреби для координації соціальної взаємодії, 3) життєві потреби груп (Rokeach, 1973; Schwartz, 1992).

Шварц (1994) запропонував типологію цінностей, класифіковану за десятьма величинами чи мотиваційними типами цінностей. Десять типів цінностей представлені 57 окремими цінностями і згруповані відповідно до первісного змісту цінностей (Schwartz & Sagie, 2000).

Окрема цінність являє собою модель, за якою дія, що символізує (відображає) цінність, сприяє досягненню провідної мети цього типу (Schwartz & Bardi, 2001). Ціннісними величинами або типами цінностей, які представляють особливий інтерес для нашого дослідження є: універсалізм, милосердя, самоспрямування, стимулювання, досягнення, безпека. Цілями, які виражені такими типами цінностей є мотивації, що впливають із загальнолюдських потреб існування, спираються на особистісні та групові потреби взаємодії та виживання і є підґрунтям для формування ціннісно-сислової готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності.

Модифікація нами методу Шварца передбачала введення попереднього (перед тестуванням за системою “Portrait Values Questionnaire 40”) визначення респондентами (майбутніми вчителями) на відповідність спеціально відібраних дослідником творів музичного та образотворчого мистецтва, математичних символів. Це дозволило – у першому випадку, визначити загальнокультурний рівень учасників експерименту, їх “ставлення” до того чи іншого ціннісного типу, зважаючи на характерні ознаки відповідних аналогів. У другому випадку (підбір асоціативних математичних символів) – встановити ознаки логічно-образного, або іншого типу мислення. При цьому ми виходили із суджень В.П. Зінченко і Є.Б. Моргунова [10] про те, що Л.С. Виготський успішно розвивав ідею про зв’язок дій і знаків, про те, що буттєві і знакові “нашарування” свідомості генетично передують, власне, рефлексивним.

Даний підхід, як засвідчують результати досліджень, сприяв (перед тим як давати відповіді на тестові запитання) осмисленню характеру, принципів і логіки власних дій. Наприклад, коли ціннісному типу “універсалізм” відповідав музичний твір Вівальді (Пори року) і конкретно в частині “універсалізму”: захист добробуту всіх людей і природи – частина твору Вівальді – Літо (Vivaldi – Summer – Presto), а твір образотворчого мистецтва – Айвазовський “Морський берег. Прощання” і математична фігура – коло – дослідник мав змогу “прослідкувати” послідовність і гармонійність образу мислення досліджуваного. Якщо відповідність становить дисонанс до даних критеріїв, – респондентів відносять до іншої групи і після проведення дослідження за методикою Шварца відбувається порівняльний аналіз категорій досліджуваних. Аналіз здійснюється і на предмет впливу ціннісних орієнтацій різних груп на відповідність рівням сформованості поняття ціннісно-смыслового готовності до професійної діяльності.

Для визначення ефективності та дієвості кожного компоненту концептуальної моделі було застосовано класифіковано-комбіновану методологію, сутність якої розкрита у табл. 1

Таблиця 1

**Класифіковано-комбінована методологія
визначення ціннісно-смыслової готовності
майбутнього педагога до професійної діяльності.**

Ціннісно-смыслова готовність майбутнього педагога до професійної діяльності				
№	Назва компонента	Структурні елементи, що формують компонент моделі	Класифікація методів	Назва методу, методики
1	Ціннісно-мотиваційний	Мотиви, інтереси і потреби, ціннісні орієнтації, ідеї та ідеали, переконання, кар’єрні перспективи.	Ірраціональні, раціональні; теоретичні, евристичні, якісні (практичні); формалізовані і не формалізовані.	Методика вивчення ціннісних орієнтацій Шварца, модифікована методика Шварца, методи анкетування (Schmid), метод амбівалентного оцінювання за різними шкалами (Breckler, 1994) PIL, SAT, RVS, POI, OЖ, OA, TAT, EPPS, методика С.Л. Братченко.

Ціннісно-сміслова готовність майбутнього педагога до професійної діяльності				
№	Назва компонента	Структурні елементи, що формують компонент моделі	Класифікація методів	Назва методу, методики
2	Професійно-організаційний	Пізнавальні вміння, організаційні вміння, оцінно-рефлексивні вміння, комунікативні вміння, інформаційні вміння, конструктивно-проективні вміння.	Ірраціональні, раціональні; теоретичні, евристичні, якісні (практичні); формалізовані і не формалізовані; емпіричні, евристично-ймовірнісні; герменевтичні, проєктивні, раціонально-логічні.	Семіотичний аналіз, контент-аналіз, інтент-аналіз, аттрактив – аналіз (Сосланд), проєктивні методи з наголосом на інтерпретацію, бесіда, інтерв'ю (включене та ін.), самозвіт, спостереження (включене та ін.), ідеографічні методи.
3	Емоційно-вольовий	Індивідуальні якості особистості вчителя, особливості типу ВНД і темпераменту, індивідуальні особливості психічних процесів.	Феноменологічні	Ідеографічні методи, бесіда, метод експертних оцінок, метод “мозкового штурму”, метод написання творів на задані теми, метод визначення особливостей типу ВНД С.Б. Єлканова
4	Операційно-дієвий	Професійні знання, уміння, навички та їх застосування, способи виконання професійних завдань, актуалізація інтелектуальних творчих процесів, адаптація до виконання професійних ролей, стійке пропагування інтересів і потреб на вдосконалення і самовдосконалення.	Раціонально-логічні, інтуїтивно-чуттєві, герменевтичні, інтеграційно-сентетичні.	Метод імітаційних ігор (ділової педагогічної, організаційно-діяльної, рольової), метод публічного діалогу, метод проєктивних і психометричних тестів, метод експертної оцінки, метод спостереження, інтроспекції, метод неструктурованого інтерв'ю, вільного есе; метод порт фоліо.

Отже, застосування методів та методик здійснювалось нами у контексті розуміння ціннісно-сміислової готовності майбутнього педагога до професійної діяльності як цілісного системного утворення, що власне складалось із цінностей і

смислів, що слугували фундаментом для феноменології розуміння поняття готовності. Вони (методи – авт.) комбінувались з метою забезпечення ефективності функціонування полі- функціональної концептуальної моделі, дія якої розглядалася у процесі обрання спеціальності, навчання студента у ВНЗ і перших років самостійної діяльності. Систематизація методів на різних етапах емпіричного дослідження (філософському, загальнонауковому та конкретно науковому) слугувала інструментарієм для констатації результатів, що підтверджували загальну гіпотезу дослідження.

Зокрема, модифікована нами методика Шварца (SVS) сприяла не тільки визначенню аксіологічної константи і її вплив на формування готовності у цілісному співвідношенні, а і дозволила вести розмову про самостійність психолого-педагогічного феномену готовності як осмисленої особистісної і суспільної цінності. Цим самим ми також визначили міру присвоєння і актуалізації духовних цінностей і виявили рівні сформованості ціннісно-смиислової сфери майбутнього вчителя. Реалізацію такого методу ми здійснили з допомогою звернення через усвідомлення цінностей творів музичної культури та мистецтва до внутрішнього світу особистості вчителя, яка знаходиться у процесі постійного формування.

Застосування методик з визначення “ціннісно-смиислової матриці” дозволило побудувати алгоритм ціннісно-орієнтованої особистісної спрямованості майбутнього вчителя на педагогічну творчість. Застосування інших груп методів сприяло визначенню особливих закономірностей формування ціннісно-смиислової готовності майбутнього педагога до професійної діяльності на основі системного, взаємодоповнюючого синергетичного розвитку складових його духовно-професійної сфери: світу смисло-життєвих цінностей(основою яких є професійні), розвитку і творчості, сформованість основних життєвих цілей і постійна потреба у самовдосконаленні і само- актуалізації.

Література:

1. Братченко С.Л. Введение в гуманитарную экспертизу образования / С.Л. Братченко. – М.: Смысл, 1999. – С. 37.
2. Зинченко В.П. Человек развивающийся: Очерки российской психологии / В.П. Зинченко, Е.Б. Моргунов. – М.: Тривола, 1994. – С. 304.

3. Шихирев П.Н. Контуры будущей парадигмы. Социальная психология в трудах отечественных психологов / Сост. и общая редакция А.Л. Свенцицкого. – СПб.: Питер, 2000. – С. 53-67.
4. Schwartz S. H. Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries / Schwartz S. H. // *Advances in Experimental Social Psychology*. – 1992. – № 25, С.1-65.
5. Rokeach, M. *The Nature of Human Values* / Rokeach, M. – The Free Press. New York, 1973. – 280 с.
6. Schwartz S, & Bardi A. Value hierarchies across cultures: Taking a similarities perspective / Schwartz S, & Bardi A. // *Journal of Cross Cultural Psychology*. – 2001. – №32, С. 268–290.
7. Schwartz S. Are there universal aspects in the structure and contents of human values? / Schwartz S. // *Journal of Social Issues*. – 1994. – winter № 50(4), С. 19–46.
8. *Handbook of crosscultural psychology* / [Smith P.B., & Schwartz S.H. Values. In J.W. Berry, M.H. Segall, & C. Kagitfibasi (Eds.) – [2nd ed]. - Boston: Allyn and Bacon, 1997. – pp. 77-117.

This article deals with the usage of psychological-pedagogical investigation methods for the definition of levels and principles of student-teacher valuable meaningful readiness to professional activity formation in the context of education humanitarian paradigm.

Key words: *methodics (ways of teaching), values, meanings, readiness, conceptions, professional activity.*

В статье речь идет о применении методов психолого-педагогических исследований для определения закономерностей, уровней и принципов формирования ценностно-смысловой готовности будущего педагога к профессиональной деятельности в контексте гуманитарной парадигмы образования.

Ключевые слова: *методики, ценности, смыслы, готовность, концепции, профессиональная деятельность.*

ЗМІСТ

<i>В.М. Оржеховська, м. Київ</i> СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ДИТЯЧОЇ БЕЗДОГЛЯДНОСТІ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ, ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ	3
<i>В.П. Лютий, м. Київ</i> ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ	13
<i>Т.Є. Федорченко, м. Київ</i> АКТИВНІ МЕТОДИ КОРЕКЦІЙНОГО ВПЛИВУ В РОБОТІ З ВАЖКОВИХОВУВАНИМИ ПІДЛІТКАМИ ..	23
<i>І.В. Топчий, м. Черкаси</i> ОРГАНІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО КЕРІВНИЦТВА ПРОЦЕСОМ ПРОФІЛАКТИКИ ВЖИВАННЯ ПІДЛІТКАМИ ПСИХОАКТИВНИХ РЕЧОВИН	34
<i>Л.І. Габора, м. Київ</i> ДОЗВІЛЛЯ ЯК ЧИННИК ПРОФІЛАКТИКИ БЕЗДОГЛЯДНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ	45
<i>О.О. Лазаренко, м. Київ</i> ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ	54
<i>С.В. Кушнар'ов, м. Київ</i> КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ БАЗОВИХ СОЦІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ В МАЛИХ ГРУПАХ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗАСУДЖЕНИХ ...	66
<i>Г.О. Першко, м. Київ</i> ДЕФІНІТИВНИЙ АНАЛІЗ ВИЗНАЧЕНЬ ЩОДО ДІТЕЙ, ЯКІ МАЮТЬ ПОРУШЕННЯ РОЗВИТКУ	77
<i>Н.А. Клішевич, м. Київ</i> РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ ДЕЛІНКВЕТНОЇ ПОВЕДІНКИ	86
<i>М.М. Ворник, м. Хмельницький</i> ВИХОВАННЯ У НЕБЛАГОПОЛУЧНИХ СІМ'ЯХ	94
<i>І.М. Мачуська, м. Київ</i> ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСОБИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА ЩОДО ПІДЛІТКІВ У НЕПОВНІЙ СІМ'І	104
<i>Л.В. Повалій, Ю.І. Сидоренко, м. Київ</i> ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ СФОРМОВАНOSTІ ГОТОВНОСТІ ПІДЛІТКІВ З НЕПОВНОЇ СІМ'І ДО ВИЯВЛЕННЯ ГАРМОНІЙНОСТІ У ВЗАЄМИНАХ З БАТЬКАМИ	112

<i>В.П. Горпинюк, м. Київ</i> ЦІННОСТІ ДОВІРИ ЯК ЗАСОБУ ЗАПОБІГАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОМУ НАСИЛЬСТВУ В ПРИЙОМНІЙ СІМ'Ї	121
<i>О.М. Доукіна, м. Київ</i> ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬСТВУ У БАГАТОПОКОЛІННІЙ СІМ'Ї	133
<i>А.Я. Бондарчук, м. Рівне</i> ГАРМОНІЙНІ ТА ДЕЗГАРМОНІЙНІ СІМЕЙНІ ВЗАЄМИНИ: ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО СТВОРЕННЯ СІМ'Ї	142
<i>В.Г. Постовий, м. Київ</i> СІМ'Я ЯК ФАКТОР ЗНИЖЕННЯ РИЗИКУ НАСИЛЬСТВА В СУСПІЛЬСТВІ	151
<i>Ж.В. Петрочко, м. Київ</i> СТАН ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ЧЛЕНІВ ДИТЯЧИХ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ	159
<i>Н.В. Чиренко, м. Київ</i> ТИПИ СФОРМОВАНOSTІ ПОЧУТТЯ ВЛАСНОЇ ГІДНОСТІ У ПІДЛІТКІВ У ДИТЯЧИХ ОБ'ЄДНАННЯХ	169
<i>О.В. Гаврилова, м. Миколаїв</i> ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СКАУТСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ У ФОРМУВАННІ САМОКОНТРОЛЮ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ	175
<i>Т.С. Ціпан, м. Рівне</i> ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У КОНТЕКСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ У ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКИХ ОБ'ЄДНАННЯХ .	182
<i>В.В. Русова, м. Київ</i> ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЗДАТНОСТІ ПІДЛІТКІВ ДО САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ДИТЯЧОГО ОБ'ЄДНАННЯ	191
<i>Т.В. Кірдан, м. Хмельницький</i> ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ПІДЛІТКІВ У ПРОЦЕСІ ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ	201
<i>О.В. Безпалько, м. Київ</i> ДИТЯЧІ ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ	208

- С.М. Кондратюк, м. Суми**
ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ
ЖИТТЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ 215
- Н.В. Зимівець, м. Ізмаїл**
ОСВІТНІЙ ТРЕНІНГ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА
ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО
СТАВЛЕННЯ ДО ЗДОРОВ'Я В УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ .. 224
- Н.Б. Грицай, м. Рівне**
ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ
ДО ЗДОРОВ'Я ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ШКІЛЬНОГО
КУРСУ БІОЛОГІЇ 232
- Т.В. Журавель, м. Київ**
ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ СЕРЕД
НЕПОВНОЛІТНІХ ІНФЕКЦІЙ, ЩО ПЕРЕДАЮТЬСЯ
СТАТЕВИМ ШЛЯХОМ 241
- С.І. Жевага, м. Київ**
АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ
КЛУБНОЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО
СПОСОБУ ЖИТТЯ 250
- О.М. Гаснікова, м. Севастополь**
ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ
ДО ФОРМУВАННЯ У ПІДЛІТКІВ ЦІННІСНОГО
СТАВЛЕННЯ ДО РЕПРОДУКТИВНОГО ЗДОРОВ'Я 256
- М.Д. Зубалій, м. Київ**
СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОГО
МАТЕРІАЛУ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ 263
- О.І. Остапенко, м. Київ**
ВИХОВАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УЧНІВ 3–4-Х
КЛАСІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ 272
- А.І. Ільченко, м. Київ**
СУТНІСТЬ І ЗМІСТ ПОНЯТТЯ “РУХОВА ДІЯЛЬНІСТЬ”
УЧНІВ У НАВЧАЛЬНИЙ, ПОЗАУРОЧНИЙ І
ПОЗАШКІЛЬНИЙ ЧАС 281
- Л.А. Гуцан, м. Київ**
ПРОФІЛЬНА ОСВІТА ТА ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ
В ШКОЛІ ЯК СКЛАДОВІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УЧНІВСЬКОЇ
МОЛОДІ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ 289
- О.В. Мельник, м. Київ**
ПРИНЦИП АКТИВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО
ОРІЄНТУВАННЯ УЧНІВ 299

<i>О.Л. Морін, м. Київ</i> ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСОБИ ДОПРОФІЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ	308
<i>В.В. Мачуський, м. Київ</i> ДОПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	317
<i>Н.О. Максимовська, м. Харків</i> ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	325
<i>І.І. Ткачук, м. Київ</i> СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ “СПРЯМОВАНІСТЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА МАЙБУТНІЙ ПРОФЕСІЙНИЙ УСПІХ”	335
<i>З.В. Охріменко, м. Київ</i> МОБІЛЬНІСТЬ СТАРШОКЛАСНИКА ЯК УМОВА ЙОГО МАЙБУТНЬОЇ КОНКУРЕНТНОСПРОМОЖНОСТІ НА РИНКУ ПРАЦІ	344
<i>Л.М. Федун, м. Чернігів</i> ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЗМІСТУ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ДОМАГАНЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ	353
<i>Л.Г. Пилипчук, м. Київ</i> ВПЛИВ ПРАЦЕЛЮБНОСТІ НА РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА	362
<i>О.О. Метельська, м. Київ</i> ФОРМУВАННЯ ЕТИКО-ЕКОНОМІЧНИХ МОТИВІВ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗА ДОПОМОГОЮ КЕЙС-МЕТОДУ ..	370
<i>О.В. Скалько, м. Київ</i> РИНОК ОСВІТНІХ ПОСЛУГ І РИНОК ПРАЦІ: СУЧАСНІ ЗАВДАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВ	378
<i>О.О. Єжова, м. Київ</i> СОЦІАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СУЧАСНОГО УЧНЯ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ	385
<i>В.В. Маршицька, м. Ірпін</i> ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА В КОНТЕКСТІ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ	393

- О.М. Лукач, м. Кременець*
ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ
МОЛОДІ 402
- Л.В. Костюк, м. Вінниця*
ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
СТУДЕНТІВ 411
- А.П. Панчук, м. Київ*
МОДЕЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ
ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ 419
- К.М. Павицька, м. Київ*
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИХОВАННЯ ПОВАГИ ДО
ДИТИНИ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ 428
- О.А. Голобородько, м. Умань*
ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНА МОДЕЛЬ МОРАЛЬНОГО
ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ 436
- Д.С. Мацько, м. Луганськ*
МОЖЛИВОСТІ ЛЕКЦІЇ ІЗ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
У ФОРМУВАННІ ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ 444
- Т.О. Скрябіна, м. Луганськ*
ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ
ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У СТУДЕНТІВ
МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ 453
- О.О. Добровіцька, м. Хмельницький*
РОЛЬ ТОЛЕРАНТНОСТІ В ЗАКЛАДІ ІНТЕГРОВАНОГО
НАВЧАННЯ 462
- Л.Л. Примачок, м. Рівне*
ДІАГНОСТИКА СФОРМОВАНOSTІ
ДУХОВНОЇ ЦІННОСТІ РОЗРАДИ У СТУДЕНТІВ
МЕДИЧНОГО КОЛЛЕДЖУ 471
- О.А. Неловкіна-Берналь, м. Луганськ*
ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ЛІКАРЯ
В КОНТЕКСТІ СВІТОВИХ ПІДХОДІВ 481
- С.О. Соломаха, м. Київ*
МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ
ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ ВЧИТЕЛІВ
МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН В СИСТЕМІ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ 490

- В.В. Красна, м. Хмельницький**
КРИТЕРІЙ ТА ПОКАЗНИКИ СФОРМОВАНОСТІ
КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО
ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ 500
- В.І. Мудрік, м. Київ**
ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ РОЗУМІННЯ
ГУМАНІСТИЧНИХ ІДЕЙ У СФЕРІ ФІЗИЧНОГО
ВИХОВАННЯ 509
- І.В. Мудрік, м. Київ**
ФІЗИЧНИЙ РОЗВИТОК УЧНІВСЬКОЇ
І СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ РІЗНОЇ СТАТІ
У ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ 516
- О.З. Леонов, м. Київ**
ОСНОВНІ КОМПОНЕНТИ ПОЗАНАВЧАЛЬНОЇ
ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ
ЗІ СТУДЕНТАМИ 523
- Т.П. Запорожець, м. Херсон**
СТУДЕНТСЬКИЙ КЛУБ КІНОМИСТЕЦТВА
ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЕСТЕТИЧНОГО СТАВЛЕННЯ
ДО МІЖОСОБИСТІСНИХ ВІДНОСИН 532
- О.В. Кобилянський, м. Вінниця**
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У
ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ . 540
- Ю.В. Пелех, м. Рівне**
КОМПЛЕКСНО-СТРУКТУРОВАНА ДІАГНОСТИКА
ВИЗНАЧЕННЯ КОЕФІЦІЄНТУ ТА РІВНІВ
ЦІНІСНО-СМИСЛОВОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО
ПЕДАГОГА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 549

Наукове видання

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ
ДІТЕЙ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ**

Збірник наукових праць

книга 2

Підписано до друку 13.07.2009 р.

Формат 60x84/16. Гарнітура Times

Папір офсетний. Друк офсетний.

Зам. 216. Ум. друк. арк. 32,78. Обл. – вид. арк. 37,30

Тираж 300.

Видавець і виготовлювач ПП Зволейко Д.Г.

32300, Хмельницька обл.,

м. Кам'янець-Подільський,

вул. Кн. Коріатовичів, 9; тел. (03849) 3-06-20.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру

від 31.08.2005 р. серія ДК № 2276